Presidentti Kari Kuusiniemi

13.10.2023

Eduskunnan lakivaliokunnalle

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ 41/2023 vp EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2024 JA VALTIONEUVOSTON SELONTEOSTA 1/2023 vp JULKISEN TALOUDEN SUUNNITELMASTA VUOSILLE 2024—2027

Lakivaliokunta on pyytänyt korkeimman hallinto-oikeuden edustajalta lausuntoa otsikossa mainituista asiakirjoista lakivaliokunnan toimialaan ja oikeusministeriön hallinnonalaan liittyen. Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan:

Talousarviossa on perustellusti korostettu *demokraattisen oikeusvaltion* merkitystä yhteiskunnallisen vakauden ja kehityksen tukipilarina. Oikeusvaltion turvaamisessa tuomioistuimilla on luonnollisesti keskeinen rooli. Talousarvion perustelujen mukaan ”oikeusministeriö ylläpitää ja tukee yhteiskunnallista vakautta vahvistamalla oikeusvaltiota, demokratiaa sekä perus- ja ihmisoikeuksia. Robusti ja vakaa yhteiskuntarakenne sietää kriisejä paremmin ja kehittää kykyä selviytyä niistä. Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja kestävä yhteiskunta perustuu luottamukseen ja yhteistoimintaan. Vakaa ja luotettava oikeusjärjestelmä on yhteiskunnan ja kansantalouden suotuisan kehityksen perusedellytys. Toimintaympäristöä ovat jo useiden vuosien ajan hallinneet globaalit kriisit ja pyrkimys niiden seurauksien hallintaan; nämä kriisit koettelevat yhteiskuntien kriisinsietokykyä ja resilienssiä.” Meillä tuomioistuinten toiminta on aidosti riippumatonta ja vastaa muutoinkin korkeita oikeusvaltiollisia vaatimuksia. Haasteet liittyvät erityisesti tuomioistuinprosessien pituuteen.

Marraskuussa 2022 julkaistussa *oikeudenhoidon selonteossa* pyrittiin tuottamaan päätöksentekijöille kokonaisvaltainen tieto suomalaisen oikeudenhoidon tilasta. Oikeudenhoidon määrärahojen riittämättömyys ja toimintaedellytykset ovat herättäneet huolta pitkään, ja hallinnonalan resursseja on toistuvasti lisätty puutteellisen perusrahoituksen vuoksi. Selonteossa oikeusvaltion viranomaisten resursseja tarkasteltiin kokonaisuutena ja yhtä vaalikautta pidemmällä tarkastelujaksolla. Tuomioistuinten riittämätön perusrahoitus on suurelta osin vaikuttanut suomalaisen oikeusvaltion keskeisimpään ongelmaan, oikeudenkäyntien hitauteen. Selonteossa arvioitiin, että oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaaminen ja oikeudenhoidon tavoitteisiin pääseminen edellyttävät yhteensä noin 90 miljoonan euron pysyvää lisärahoitusta. Tuomioistuinten osuudeksi on tästä arvioitu noin kolmannes.

Vuoden 2024 talousarviossa tuomioistuinlaitokselle ehdotetaan osoitettavaksi oikeudenhoidon resurssien varmistamiseksi vuodesta 2024 lukien pysyvää lisärahoitusta 19,4 miljoonaa euroa. Lisäksi aikaisempaan kehyspäätökseen verrattuna oikeudenhoidon resursseja esitetään vahvistettavan vuodesta 2025 lukien 25 miljoonalla eurolla, josta tuomioistuinlaitoksen osuus vahvistuu keväällä 2024 annettavassa julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2025–2028.

Korkeimman hallinto-oikeuden henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojaan liittyvät tiedot ovat saatavilla www.kho.fi
Uppgifter gällande behandlingen av personuppgifter i högsta förvaltningsdomstolen och dataskydd finns tillgängliga på www.hfd.fi

Tuomioistuinlaitoksen henkilöstötarvelaskelmiin perustuva arvio pysyvästä lisärahoituksen tarpeesta on 30 miljoonaa vuosittain. Tämän lisäksi on esitetty rahoitusta ruuhkien purkamiseksi kahdeksan miljoonaa euroa. Lisärahoituksella on mahdollista palkata lisää työvoimaa, mikä vähentää henkilöstön työkuormaa ja auttaa tavoitteessa lyhentää käsittelyaikoja.

Korkein hallinto-oikeus pitää tärkeänä ja erittäin perusteltuna, että oikeudenhoidon ja etenkin tuomioistuinlaitoksen resursseja vahvistetaan. Lisärahoituksella edistetään määräaikaisella rahoituksella olleen henkilöstön vakinaistamista ja uuden työvoiman rekrytoimista. Tämä luonnollisesti edusauttaa lainkäytön joutuisuuteen liittyvien epäkohtien poistamisessa. Tuomioistuinten kuormittuneen henkilöstön arkeen tämä lupaa ainakin pientä helpotusta.

Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027 todetaan, että julkisen talouden pysyvä rakenteellinen menojen ja tulojen epäsuhta on akuutti ongelma. Raskaasti alijäämäisen julkisen talouden velkasuhde on erkaantunut merkittävästi muista Pohjoismaista. Velkasuhteen vakauttaminen edellyttää julkisen talouden vahvistamista keskimäärin vähintään 0,5 % bruttokansantuotteesta vuosittain.

Tuomioistuinten kannalta edellä mainittu rahoituksen kehitys näyttää siten suotuisalta erityisesti ottaen huomioon valtiontalouden tilanteen. Oikeusministeriönkin pääluokkaan vuodesta 2025 osoitettava hallitusohjelman mukainen toimintamenosäästö tietenkin herättää huolestumista: säästö olisi aluksi seitsemän miljoonaa euroa ja jo 18 miljoonaa euroa vuonna 2027. Oikeudenhoitoon suunnattu lisäpanostus siis otettaisiin eräänlaisena tuottavuussäästönä osittain takaisin. Kokonaislisäyksestä on välttämätöntä osoittaa tuomioistuimille kehyskaudella riittävä osuus, kuten vuodelle 2024 ehdotetaankin.

Oikeusministeriön hallinnonalan ja varsinkin tuomioistuinten menot ovat valtion budjetissa häviävän pienet. Tämä ei tietenkään vapauta tuomioistumia pyrkimästä kustannustietoiseen ja -tehokkaaseen toimintaan. *Tuomioistuinten vastuulla on osaltaan kehittää työtapojaan ja ottaa esimerkiksi digitalisaation hyödyt täysimääräisesti käyttöön*. Silti tehostamismahdollisuudet työvoimavaltaisessa, tarkkoihin menettelymuotoihin sidotussa tuomioistuintoiminnassa ovat rajalliset. Sen vuoksi tuottavuussäästöt varsin usein ovat tosiasiallisesti leikkauksia. Mainittakoon tässä yhteydessä, että toiminnan tehostamista tukisivat merkittävästi esimerkiksi hallintotuomioistuinten kokoonpanoon liittyvät uudistukset sekä korkeimman hallinto-oikeuden valituslupajärjestelmän laajentaminen oikeusturvaa tietenkään heikentämättä.

Samalla on syytä korostaa, että *toimiva tuomioistuinlaitos, jossa asiat ratkaistaan nopeasti, oikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä ja hyvin perustelluin päätöksin on kokoaan suurempi yhteiskunnallista vakautta ja luottamusta ylläpitävä voima. Sen merkitys myös kansainvälisen kilpailun ja investointien vetovoimatekijänä on suuri.* Esimerkiksi hallitusohjelmassa korostetun vihreän siirtymän menestys riippuu muun ohella maankäyttöön, ympäristöön ja julkisiin hankintoihin liittyvien oikeusprosessien sujuvuudesta ja luotettavuudesta. Panostus tuomioistuimiin tulee yhteiskunnallisina hyötyinä varmasti takaisin.

Oman talousarviomomenttinsa osalta korkeimmalla hallinto-oikeudella ei ole huomautettavaa. Määrärahaesitys turvaa korkeimman hallinto-oikeuden laadukkaan toiminnan vuonna 2024. Tätä varmistavat osaltaan siirtyvät määrärahat. Positiivista on, ettei määräraha sisällä erillistä turvapaikkarahoitusta eikä muutakaan erityiskohdetta. Oikeusvaltiollisesta näkökulmasta haluan lisäksi korostaa, että tällä hetkellä korkeimmassa hallinto-oikeudessa ei ole enää lainkaan määräaikaisia tuomareita eikä määräaikaisen tuomariresurssin lisäämistarve vuonna 2024 ole näköpiirissä.